

Over de taal van Borne

De taal van Borne: Twents

Hieronder is de streekaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Deze kaart werd in 1968 door Jo Daan getekend voor de *Atlas van Nederland*.

Borne ligt in het licht oranje gebied, het gebied waar de Twentse variant van het Nedersaksisch wordt gesproken. Het aangrenzende rode gebied is dat van het Twents-Graafschaps.

Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde Daan zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streekaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

De grens tussen het “echte” Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor ‘kerk’ (in het ‘echte’ Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Borne is het *keark*, zo melden de Boornse informanten van het Woordenboek van Overijssel.

In heel Twente, zowel west als oost, werd in de tijd van Bezoen echter niet *stark*, maar *staark* gezegd voor 'sterk'. Borne heeft thans niettemin een *ee* of een *èè* in dit woord: het Woordenboek van Overijssel geeft voor Borne: *steerk* en *verstearker* (= versterker).

Ie* kwam in plaats van *doe

Borne ligt midden in het gebied waar in de tijd dat G.G. Kloeke zijn artikel "De taal van Overijssel" schreef, *doe* als aanspreekvorm gebruikt werd (zie het kaartje in zijn artikel op p. 838; het artikel is opgenomen in de kennisbank van deze website).

Doe gebruikt men in Borne nu niet meer: "jij" is nu *ie* geworden (onbeklemtoond ook -j):

Stilstaan! Ie komt op 't petret!

'Stilstaan! Je komt op de foto!'

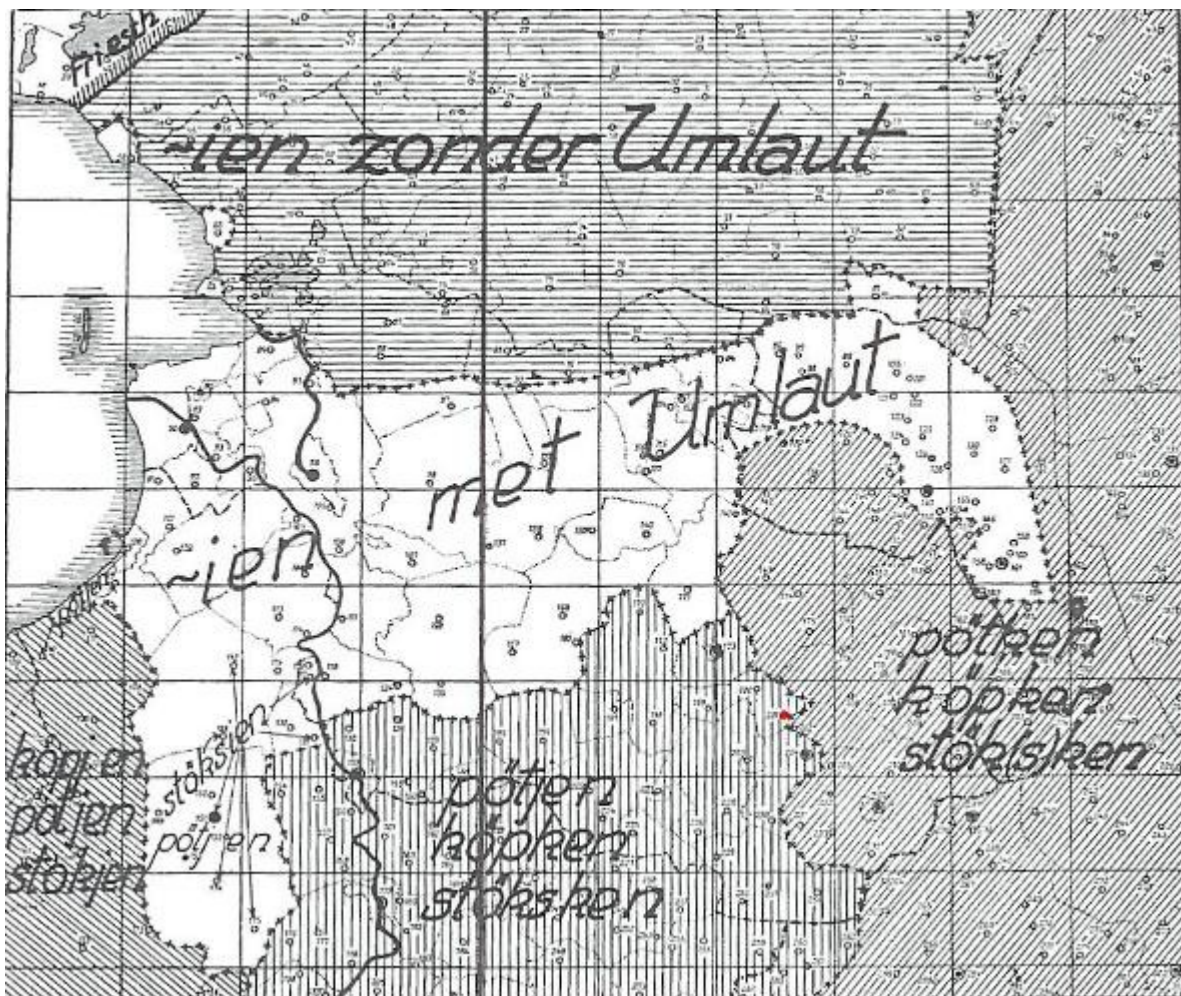
Op en daal, ie zollen de bergen vervleuken!

'Omhoog en omlaag, je zou de bergen vervloeken!'

Maak da-j votkomt!

'Maak dat je wegmt!'

Verkleinwoorden

In "De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 825.

G.G. Kloeke tekende al in 1926 bovenstaand kaartje van de verkleinwoorduitgangen. Borne (rode stip) ligt in het verticaal gearceerde gebied: het gebied waar de verkleinwoorden meestal op *-ken* uitgingen, maar soms, na bepaalde medeklinkers (met name *n, t*), op *-jen*. Borne ligt echter ook heel dicht bij de grens van het gebied waar de verkleinwoorden altijd op *-ken* uitgingen.

Hoe is de situatie in Borne nu? Die is wat betreft de verkleinwoordvorming nauwelijks veranderd. In Borne gaan de verkleinwoorden uit op *-ke* of op *-je* (m.n. na *n, t*), maar de slot-*n* is door de informanten van het Woordenboek van Overijssel niet meer opgegeven. Bij het maken van verkleinwoorden worden achterklinkers “umgelautet” (d.w.z. schuiven naar voor in de klinkerruimte):

lap – läpke ‘lapje’
dook ‘doek’ – *deukske*
stoet ‘brood’ – *stootje* ‘bolletje’
boon – beuntje ‘boontje’

Meervouden

Behalve de “gewone” meervouden op *-en* of *-s* kennen de Oost-Sallandse en Twentse dialecten ook meervouden van zelfstandige naamwoorden met klinkerwisseling (umlaut). In Borne hebben dergelijke meervouden soms geen uitgang, en soms een *-e*.
Voorbeelden:

met *-e*:

voot ‘voet’ – *veute* of *veut* ‘voeten’
boom – beume ‘bomen’

zonder uitgang:

vogel – veugel ‘vogels’
stok – stök ‘stokken’

Uit de woordenschat van 't Boorns

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Hee hef de ogen in 'n tuk.*
2. *Dat haandigt mie nich.*
3. *Ie möt dee lap millen duur schuren .*
4. *Wie mut wat angooan, aans geet oens de bus vot.*
5. *Jan gedreg zich vrömd, hee hef ze nich allemoal op de riege.*

Verder lezen/studeren

De zinnen en voorbeeldwoorden die in dit stukje gegeven zijn, zijn afkomstig uit het *Woordenboek van Overijssel*, waarin dus behoorlijk wat taalmateriaal uit Borne te vinden is. Zelfstandige publicaties over het Boorns zijn er niet. Wel komt het aan de orde in *Taal en volk van Twente*, van H.L. Bezoen (Assen 1948), en in het artikel “De taal van Overijssel” van G.G. Kloeke uit 1931 (zie de kennisbank op deze site).

Een bekende Boornse schrijver is Gé Nijkamp, die onder meer al sinds jaar en dag de *Twentse spreukenkalender* samenstelt.

Oplossingen:

1. Hij zoekt niet goed (lett. Hij heeft de ogen in de zak).
2. Daar ben ik niet handig in.
3. Je moet die lap doormidden scheuren.
4. We moeten wat sneller gaan lopen, anders halen we de bus niet (lett. anders gaat ons de bus weg).
5. Jan gedraagt zich vreemd, hij heeft ze niet allemaal op een rijtje.